

KODULUGU

Keila viimasest rehielamust ja selle elanikest

Viimane rehielamu lammutati Keilas alles 1938. aastal.

KADRI ALLER

Tänane Keila on moodne ja kaunis väikelinn. Mõõdaniku Keila on aga olnud nii keskaegne kaubaalev, kiratsev kirikuküla kui ka hoogsalt kasvav tööstusalev. Maa-asulale omased jooned olid siit visad kaduma. Näiteks pandi esimesed tänavavalgustuslambid linna üles 1911. a, mille üle kohalikud väga rõõmustasid, sest „Keilas on igal sügisel ja kewadel palju pori, nii et seal pimedat ajaga liikumine väga raske on.“ 20. sajandi alguses kerkis Keilasse riburada uusi elumaju, kaupluseid ja muid hooneid. Viimane rehielamu lammutati aga alles 1938. aastal!

Sayniku pojast kirikumehes

Juhan Freimann (1874 – 1932) sündis Laitse vaese sauniku pojana, tuli noore mehana Keilasse ja töötas ennast siin üles, lootes alati vaid iseenele. Temast sai Keila kirikumees, kes sai palka 30 000 senti aastas ning küttis ja koristas selle eest pühakoda, helistas kirikukellasid ning teenis korralikku lisaraha haudade kordaseadmise ja kaevamisega. Pastor Ado Kõogardaliga sai ta hästi läbi, kuid kirikunõukogu liikmete ja lahusulistega vennaste kogudusest oli tal nii mõnigi kord ütlemist. Nimelt olid vennad tema silmis variserid, kelle sõnad ja teod ei käinud kokku. Vennaste koguduse liikmed omakorda aga pidasid Freimanni uskmatuks inimeseks ning pahandasid, et sellist kiriku palgal peetakse.

1907. aastal pani Juhan Freimann leivad ühte kappi kohaliku näitsiku Juuli Üprausiga (1886 – 1955) ning neile sündis kuus last: Herbert (1910 – 1913), Ar-

ved (1911 – 1913), Leida (1913 – 2002), Elmar (1916 – 2005), Juhan (1918 – 1958) ja pesamuna Margot (1930 – 2021) – siinsete ridade autori vanema. Margotile oli küll alguses mõeldud nimeks panna Linda, kuid vanem õde Leida soovitas vähe peenemalt kõlavat Margotit – Keila prominentse vabrikandi Regastiku tütre järgi. Esimesed lapsed Herbert ja Arved surid väikesena kõhutõppe ning maeti alevivahe surnuaeda ehk tänasesse keskparki. Pere-konna hauaplats asub Haapsalu maantee ääres, enam-vähem kohakuti Haapsalu mnt. 11 majaga. Samal platsil puhkavad ka Juuli tuberkuloosi surnud venna Kaarel Üprausi (1875 – 1909) luud.

Pere koduks sai rehielamu

Pere esialgseks elupaigaks oli kirikumehes maja, mis oli Keila kirikumõisa omandus ning asus tollase alevivahe surnuaia piiril. Tänapäeval asub samal kohal keskparki värviline purskkaev. Maja pärines tõenäoliselt 18. sajandi algusest ning nägi välja nagu rehielamud ikka: osalt palkidest, osalt kivist; katus õlgedest. 1950. aastatel rajatud kastaniallee asemel olid varemalt kartulipõllud ning muruplats, millel paiknes kooguga kaev koos suure kuusega. Majast läks tee kaarega Paldiski maanteele Mihkli koguduse majani. Kastaniallee keskväljaku poolses otsas asus Naha saun, mis hävis II maailmasõjas. Kirikumehes keldrimägi on purskkaevu kõrval väikese künkana näha tänini.

Samuti on säilinud kaks saarepuud (kastaniallee purskkaevu poolses otsas), mille vahel asus kunagi käiakivi.

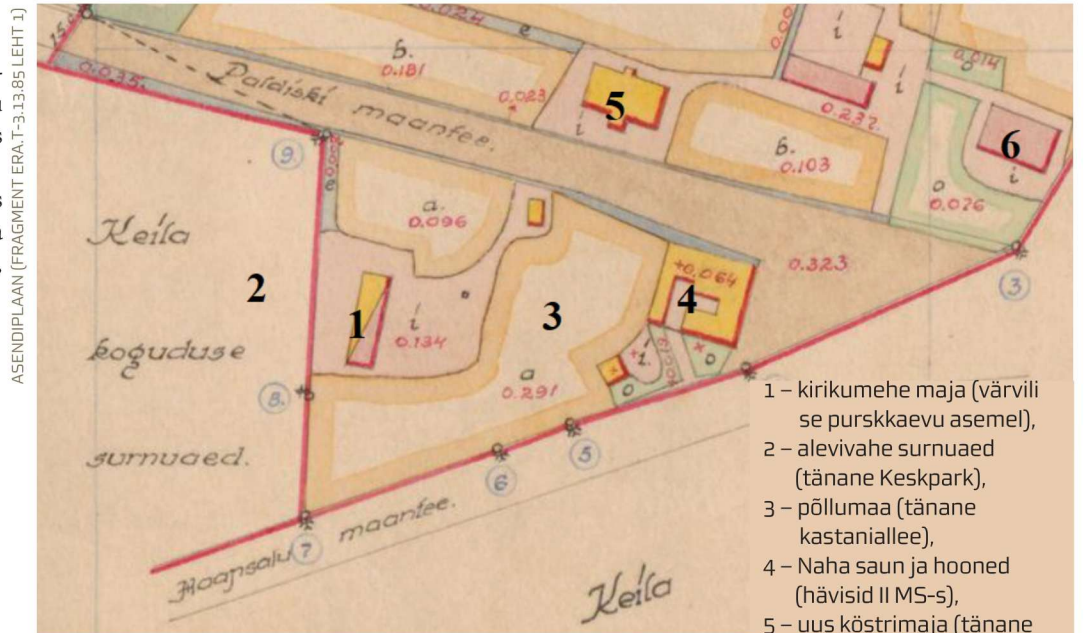
Margoti mälestuste järgi asus ta kord väikese lapsena niisama ajaviiteks ise käiakivi vântama,

20. sajandi alguses kerkis Keilasse riburada uusi elumaju, kaupluseid ja muid hooneid. Viimane rehielamu lammutati aga alles 1938. aastal!

mis aga kukkus talle peale nõnda, et laps jäi kivi alla. Vanem õde Leida magas parasjagu toas ega kuulnud appihüüdeid. Lapse päästis Põllu tänava ja Paldiski maantee ristmikul elanud Saare proua. Teine mälestuskild Margotilt pajatab sellest, kuidas suur vend Elmar heinu lakka vinnas. Tüdrukutirts mängis koos Timmi poistega lakas ja viskas nendega üheskoos heinu alla, et oleks hea pehme alla hüpata. Kui Elmar avastas, et tema suur töö on nurja aetud, sai ta iseenesest mõista pahaseks. Marakratt Margot aga putkas surnuaeda haudade vahele peitu.

Kokku hoidlikkus viis elus edasi

Ado Kõogardali mälestuste kohaselt kostus koguduseliikmetelt kirikumehes vastu nurinat, et kiriku puhtus jätab soovida ning pingid on tolmused. Ämblikke olevat altaril olnud suisa nii palju, et nood roninud pastori talaarile. Üldiselt oli aga Juhan Freimann väga töökas ja elas kokkuhoidlikult, mistõttu sai ta tütrele Leidale ja pojale Elmarile võimaldada keskhari-

dust, ehitada 1924. a Paldiski maanteele uue elumaja ning omandada 1928. a Loode-Keilas Kivisauna talukoha rendiõiguse. Kivisaunaga olid Juhanil suured plaanid – nimelt tahtis ta sinna rajada oma perele uue kodu. Ootamatult aga tõmbas nendele plaanidele kriipsu peale tema elutee enneaegne ja üsnagi traagiline lõpp. 1932. aastal oli sügistormiga Keila kirikumõisas murdunud saarepuu ning üks suur oks teise puu najale jäänud. Juhanile ja orellitallajale Lillepile tehti ülesandeks see oks jupideks saagida. Ettevaatamatut tegutsemise tõttu kukkus puu Juhanile peale, tekitades roiete murru ja sisemise verejooksu. Tollal oli kirikumõisas juba olemas telefoniühendus, mistõttu oli võimalik kutsuda Tallinnast kiirabiauto ning toimetada Juhan pealinna haigemajja. Kahjuks olid vigastused suured ja päästa polnud enam miskit. Kirikumehes viimased sõnad olevat olnud: „Kes mu väikese tütre üles kasvatab?“. Margot mäletas ähmaselt, kuidas isa kirst enne matuseid lahtiselt majas seisis ning kuidas ta pingile ronides isa põske oli katsunud, mõeldes, miks on isa nii külm. Kirikumehes

saatuslikuks saanud puu lõhhati hiljem lõhkeainega; kiirabiauto ja haigemaja kulud kattis Kõogardal.

Pere jätkas kirikumehes tood

Pärast Juhani surma elas tema perekond veel mõned aastad kirikumehes majas. Ühtlasi täitsid lesk Juuli ja pojad Elmar ning Juhan kirikumehes kohustusi – kirik oli nüüd puhtam ja ämblike kohtas harvem; ka koguduse poolt oli vähem nurinat kuulda. Ilmseid lagunemismärke ilmutav kirikumehes maja lammutati 1938. a, mil EELK Keila koguduse juhatus kuulutas välja enam-pakkumise maja äraveoks. Aasta varem oli Freimannide pere oma nime eestindanud Taimreks. Nad kolisid ümber paksude pae-kiviseintega vanasse köstrimajja, mis asus tänase Kultuurikeskuse kohal ning hävis II maailmasõjas. Margoti mälestuste järgi oli köstrimajal olnud kaunis aed arvukate sirelipõõsastega. Juuli silmanägemine olevat aga olnud sedavõrd hea, et ta nägi aknast Keila linnavalituse hoonel (praegune Rae apteek) olevat kella vaadata. 1941. a asuti elama oma

- 1 – kirikumehes maja (värvilise purskkaevu asemel),
- 2 – alevivahe surnuaed (tänapäevane Keskpark),
- 3 – põllumaa (tänapäevane kastaniallee),
- 4 – Naha saun ja hooneid (hävisid II MS-s),
- 5 – uus köstrimaja (tänapäevane Mihkli koguduse maja),
- 6 – vana köstrimaja (tänapäevane Kultuurikeskuse kohal).

maja Paldiski maanteel, mis oli varem üürnike kasutuses. Kivisauna rendikoha Loode-Keilas ostis lesk Juuli päriseks 1936. aastal, kuid uusi hooneid sinna ei rajanud – kasutuses olid vaid karja- ja põllumaad.

Kirikumehes poolt surivoodil avaldatud mure pisitütre käekäigu pärast oli õnneks alusetu. Margot elas pika ja ilusa elu, olles ümbritsetud armastavast lapsest, lastelastest ja lastelastelastest ning arvukatest sõpradest. Parandamatu optimistina oli ta alati rõõmsameelne ning vaimu ei suutnud murda ka Siberisse küüditamine 1949. aastal. Olles kõrge eani toimekas, aktiivne ja ergas – lenneldes mööda Keilat ringi kui liblikas – tegi Margot silmad ette endast mitukümmend aastat noorematele. Saatuse keerdkäigud kipuvad aga tihti peale ennast kordama ja nõnda oli sarnaselt isale traagiline ka tema elutee lõpp. Isale sai saatuslikuks puu, tütrele auto. Nüüd puhkavad nad külg külje kõrval Keila kirikuaia, olles viimases unes taas ühendatud.

► Kirikumehes lapsed. Taga vasakult: Leida ja Margot. Ees vasakult: Juhan koos abikaasa Lilianiga, Elmar

FOTO: ERAKOGU

► Keila kirikumehes maja 1938. aastal

FOTO: G. KULP ERAKOGU